

הגדה של פסח למהר"ל רבי יהודה היה נותן בהם סמנים: רצ"ך עד"ש באח"ב:

דברי נגידים

רבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב. ויש לדקדק מה חידש רבי יהודה בסימן הזה. ובודאי שרבי יהודה נתן לסדר שלהם סדר ראוי בכונה מיוחדת. וזה שראה כי היה מכת הדם בהתראה ומכת צפרדע בהתראה ומכת כנים בלא התראה. ואח"כ חזר לסדר הראשון מכת ערוב בהתראה ומכת דג' בהתראה ומכת שחין בלא התראה. ואח"כ חזר לסדר הראשון מכת ברד בהתראה ומכת ארבה בהתראה ומכת חשך בלא התראה. ומכאן אחר. שהיא מכת בכורות ג"כ בהתראה. ולסדר הזה נתן סימן דצ"ך עד"ש באח"ב. ועדיין צריך עיון למה באו המכות שתיים בהתראה ואחת בלא התראה. דע כי כאשר רצה הקב"ה להביא המכות על המצרים בקטנה התחיל ובגדולה כלה. שכבר אמרתי לך כי התחלת המכות הם למטה במדרגה. שאלו התחיל במכה האחרונה היה שולחם מיד. ולכך התחיל במכה שהיא למטה במדרגה. והנה מציאות הארץ והמים וכל התחתוני והו מציאות אחת. עד חלל העולם שהוא ממוצע בין הארץ והשמים שהוא מציאות שני' והשמים אשר הם למעלה מחלל העולם הוא מציאות שלישית. נמצא כי המדרגות הן שלש. התחתונים והעליונים החלל ביניהם ממוצע בין שניהם. והאדם הוא בחלל. שם משכנו ושם ישיבתו. והנה שלש מכות הראשונות דם צפרדע כנים היו בתחתונים. כי הכנים עיקר מושבם בעפר הארץ כמו הצפרדע במים. ומכת ערוב דבר שחין לא היה בתחתונים כלל כי אם בשוכנים בחלל העולם.

כי הערוב מן החיות רעות השוכנים בחלל העולם. ודבר בבהמות ושחין לאדם ולבהמות הכל בבעלי חיים שהם בחלל העולם. ושלש אחרונות היו בשמים. כי הכרד מן השמים כדכתיב בקרא. והארבה הוא עוף יעופף ברקיע השמים. וחשך שלא ישמש למצרים מאורות השמים. הרי שלש מכות האחרונות בשמים. ואחר כך מכת בכורות היא על הכל שהרי היא לגשמת האדם. שהגשמה יש לה מעלה יותר מן השמים. לפיכך יש סדר מיוחד למכת דם צפרדע כנים. וסדר מיוחד למכת ערוב דבר שחין. וסדר מיוחד למכות ברד ארבה חשך בכורות. לכך אמר הכתוב בסדר ג' מכות הראשונות. במכה הראשונה השכם. שלא הרשהו ללכת אל ביתו כי אם כאשר יצא פרעה המימה. שזה מורה שאין לו רשות כל כך על פרעה שאינו נכנס לביתו להתרות בו כי אם כאשר יפגע בו. ובשניה הוסיף למשול עליו ולבוא אל ביתו ולהתרות בו. ומכל מקום כיון שהיה מתרה בו היה יכול לומר אין אני חפץ במכתך רק להכנע. ובשלישית היה מכה אותו בלא התראה לגמרי וזה יותר ממשלה עליו. וכן כאשר התחיל במדרגה השניה המכות שהם בחלל העולם חזר להתחלת הסדר כבראשונה. וכאשר עוד התחיל במדרגה השלישית שהיה מביא עליו מכות שבאות מלמעלה חזר עוד לסדר הראשון כאלו מתחיל מחדש. וזה שכלל רבי יהודה בהסימן שנתן דצ"ך עד"ש באח"ב. והוא פירוש נכון מאד.

ועוד יש לך לדעת גם כן, כי כאשר הביא הקדוש ברוך הוא על המצרים המכות הכה אותם בכל חלקי העולם, שכמו שאמרנו שבאו עליהם מכות למטה ולמעלה ובחלל העולם, כך היו באים עליהם המכות בכל חלקי העולם גם כן. וחלקי העולם הם עשרה, והם עשרה חלקים שברא הקדוש ברוך הוא בששת ימי בראשית ולכל חלק אחד מאמר אחד בפני עצמו, והם עשרה מאמרות שבהם ברא עולמו, כי בראשית גם כן מאמר הוא כדאיתא במסכת ראש השנה (ל"ב ע"א) ואף על גב שלא היו המכות באות עליהם כסדר מאמרות שבהם ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו מפני שכל אחד ואחד סדר מיוחד, וזה כי לענין הכאת המכה תמיד המכה שהיא מלמעלה יותר קשה ואין להביא מכה קשה ואח"כ שאינה קשה כל כך, ולפיכך היו עולים מלמטה למעלה וזה שגורם שגוי בסדר מאמרות. ומכל מקום תמצא מבואר שכל אלו המכות היו נגד העשרה מאמרות, וזה שתמצא במאמר האחרון (בראשית א') ויאמר ה' הנה

"ואלה שמות" ¹ "הסיף על הראשונים" ². החדש מופיע מתוך הישן. על יסוד האבות, ובמיוחד יעקב אבינו, שהוא המעבר בין היחידיות לצבוריות, מתחיל להתגלות עם ישראל. ענינו המיוחד של ספר שמות הוא מציאות כלל-ישראלית.

3. קדושה משולשת

מעשה ד' מתגלה בהדרגה. "שמות-וארא": הכנות ליציאת מצרים. התכונות אלוהית ליציאת מצרים על-ידי שליחות משה רבינו וטיפולי בגויים. "בא-בשלח": עצם יציאת מצרים. "יתרו-משפטים": מעמד הר סיני ומתן תורה. בפרשת "יתרו" הכלל, ובפרשת "משפטים" הפרטים. "תרומה-תצוה": "ושכנתי בתוכם". השכינה שורה בתוך כלל-ישראל, בתוך ארץ-ישראל ומתוך המקום המיוחד בארץ-ישראל. גם "ויקהל-פקודי" הן שתי פרשיות של "ושכנתי בתוכם", אחרי הענין המיוחד של "כי תשא", אלא ש"תרומה-תצוה" הן מצד הציווי, ואילו "ויקהל-פקודי" הן מצד הקיום למעשה.

4. יציאת מצרים

אס-כן, "שמות-וארא" הן תחילת ההופעה האלוהית של יציאת מצרים. יציאת מצרים היא מעשה נורא ואיום, שממנו נמשך ענין כל התורה כולה וכל העולם כולו. לא רק פסח שבועות וסוכות הם זכר ליציאת מצרים, אלא גם ראש-השנה ויום-הכיפורים הכלל-עולמיים. כל מציאותנו נובעת מיציאת מצרים.

14. "בני בכרי ישראל" ⁵⁶

"בני בכרי ישראל" ⁵⁸ — הוא מציאות אלוהית העומדת לעולם ועד, אפילו אם בני-ישראל לא יהיו צדיקים ⁵⁹. זאת ההודעה הראשונה שניתנה לגויים וממנה נמשך הכל. "ואמרת אל פרעה, כה אמר ד', בני בכרי ישראל" ⁶⁰. "יש עוד הרכה ענינים לסדר ביני ובינך, אבל הכל יסתדר לאור העובדה היסודית הזאת. כל פרטי הטיפולים ימשכו מתוך היחס בינך ובין בני בכרי ישראל. לכן אם אינך שולח אותו 'הנה אנכי הורג את בנך בכרך'" ⁷⁰. גם כאשר "אשפוך את רוחי על כל בשר" ⁷¹, לא תשתנה הבכוריות הזאת, ששייכת להודעת שם ד' עלינו ⁷². וכך הוא

המהלך הכללי של "שמות-וארא": מתוך הופעת "שמות בני ישראל" ⁷⁰, מתגלה שם ד' הנקרא עלינו בקביעת בכוריותנו, ואז "וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך" ⁷¹, מה שהולך ומתפרט בסיסטמטיקה ד' פורטת של עשר המכות המתחילות בדם ומסתיימות בבכורות, בתורה אל בכוריותנו. הענין מתחיל ב"בני בכרי ישראל" ומסתיים במכת בכורות. מבכוריותנו, כמובן צלם אלוהים ⁷⁴ שבאדם, נמשך ביורד שלילי של קביעת החלטיותה לעומת העמים — "המבדיל... בין אור לחושך בין ישראל לעמים" ⁷⁵, והוא מגיע לשיא חריפותו במכת בכורות. ומצד שני הוא מתגלה כחיוביות של "קדש לי כל בכור" ⁷⁶ ופדיון הבן, לקראת הסיום.

4. פרשת "בא" — סיום ההכנות

בפרשתנו מתחיל המעשה עצמו של יציאת מצרים, והיא מתגלה במדרגות היצירה של האומה, של "עם זו יצרתי לי" ⁷⁷ מופיעה בהדרגה. כל מעשה ד' הוא בהדרגה. בפרשתנו מסתיימים הטיפולים של ההכנה ומתחיל המעשה. הטיפולים. בפרשת "וארא" היו שבעה טיפולים, ועכשיו — שלושה. השלש על יסוד השבעה, שבעת עמודי הבנין ⁷⁸, ומעל זה עוד שלוש מדרגות ⁷⁹, השלישיה האחרונה שמסיימת את הטיפול. והסיום הוא במכת בכורות.